

N:o 6.

Ank. till Riksd. kansli den 19 april 1907 kl. 3 e. m.

Sammanatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i visst fall till aflönande af småskollärlarinna.

I en till Riksdagen aflåten proposition (n:o 117) af den 15 sistlidne mars har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva,

att skoldistrikt må till aflönande af småskollärlarinna, som genomgått den under åren 1869—1877 vid folkskoleseminariet i Skara inrättade särskilda afdelning för bildande af småskollärlarinnor, äga att, därest lärarinnan af skoldistriktet åtnjutit den högre aflöning, som enligt gällande bestämmelser tillkommer lärarinna, hvilken på föreskrifvet sätt undergått pröfning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i egenskap af biträdande lärare, utbekomma det mot den högre aflöningen svarande högre statsbidraget, utan hinder däraf att nämnda lärarinna icke undergått sådan pröfning; samt

att skoldistrikt, som till aflönande af dylik inom distriktet anställd lärarinna redan uppburit sådant högre statsbidrag, hvarom nyss är sagdt, må, där ej vid tiden för utfärdande af bestämmelser härom talan om återbärande af viss del af statsbidraget redan blifvit i vederbörlig ordning väckt, behålla det uppburna statsbidraget i sin helhet och i annat fall befrias från att på grund af dylik talan återbära större del af det uppburna statsbidraget än som motsvarar det revisionen hos kammarrätten tillkommande anmärkningsarfvode.

Departementschefen har i detta ärende till ofvanberörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Jag anhåller härmed att få upptaga en på en mängd skoldistrikts ekonomi ingripande fråga rörande vissa från det med statens folkskoleseminarium i Skara under åren 1869—1877 förenade småskoleseminariet utexaminerade lärarinnors ställning i afseende å rätt till statsbidrag, en fråga, som uppkommit på grund af missuppfattning af gällande bestämmelser. Jag vill då till en början erinra om, huru dessa bestämmelser tillkommit.

Vid 1876 års Riksdag föreslog en motionär, att hvarje skoldistrikt, som ville öka årslönen för lärare eller lärarinna vid småskola från 250 till 300 kronor, skulle äga rätt att af statsmedel erhålla hälften eller 25 kronor för hvarje sådan lönetillökning utöfver hvad det förut erhållit, med villkor att distriktet tillsköte en lika stor summa. Denna framställning blef dock af Riksdagen afslagen, särskildt med afseende därå, att ej några skärpta föreskrifter blifvit gifna rörande dessa lärares och lärarinnors kompetensvillkor.

Däremot ställde 1877 års Riksdag sig mera välvillig gentemot en af samme motionär då väckt motion med enahanda syfte. Statsutskottet yttrade, bland annat, att förutberörda, vid 1876 års Riksdag emot motionärens förslag anförda skäl torde förfalla, därest såsom villkor för åtnjutande af den högre aflöningen stadgades, att läraren eller lärarinnan skulle genom undergången offentlig pröfning hafva ådagalagt sig äga ett kunskapsmått, motsvarande det, som skulle förvärfvas genom begagnande af sju månaders undervisning vid något af staten eller landsting underhållet, under behörig kontroll stående seminarium. De närmare bestämmelserna i fråga om sättet för detta kompetensvillkors uppfyllande syntes emellertid utskottet rätteligen böra af Kungl. Maj:t meddelas, enär det vore mindre lämpligt för Riksdagen att i sådant hänseende alltför mycket ingå i enskildheter. I öfverensstämmelse med denna mening beslöt ock Riksdagen, hvarom skrifvelse afläts till Kungl. Maj:t.

Med återopande af detta Riksdagens beslut förordnade Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 11 januari 1878, att skoldistrikt, som ville öka årslönen för lärare eller lärarinna vid småskola från 250 kronor till 300 kronor, ägde att, utöfver det statsbidrag, distriktet på grund af kungörelsen den 16 juni 1875 erhållit, af statsmedel undfå hälften eller 25 kronor af denna lönetillökning, mot villkor att läraren eller lärarinnan genom offentlig pröfning ådagalagt sig hafva inhämtat de kunskaper, som förvärfvades genom begagnande af sju månaders undervisning vid något af staten eller landsting underhållet seminarium, i hvilket, jämte de i 34

§ af gällande reglemente för folkskoleseminarierna omförmälda insikter och färdigheter, meddelas: i modersmålet det hufvudsakligaste af form- och satsläran samt öfning i språkets skriftliga användande; i naturkunnigheten en kort framställning af människokroppens byggnad och vård samt kändedom om de mera allmänt förekommande naturföremål, som lämpade sig för åskådningsundervisningen; de första grunderna i sång, teckning och gymnastik; samt en med praktiska öfningar förenad undervisning om småskolans uppgift och anordning jämte de i densamma förekommande läro- och öfningsämnenas, särskildt skriffläsningens och åskådningsundervisningens metodiska behandling; att denna pröfning skulle anställas vid statens seminarium, helst vid läsårets slut, under ledning af seminariets inspektor; att enahanda pröfning skulle, i omedelbart sammanhang med afgångspröfningen och i närvaro af en folkskoleinspektör eller annan sakkunnig person, som af chefen för ecklesiastikdepartementet utsåges, äga rum vid de af landsting underhållna seminarier, hvilka hade minst ofvannämnda undervisningstid; samt att med de lärare och lärarinnor, som, innan denna författning begynt tillämpas, blifvit vid småskola anställda, nämnda pröfning kunde verkställas jämväl af vederbörande folkskoleinspektör, i sammanhang med offentlig kungjord inspektion och i skolrådets närvaro, äfvensom att statsbidraget för dessa lärare och lärarinnor finge, om efter denna pröfning inspektören meddelade intyg, att de ägde mot ofvan omförmälda fordringar svarande insikter och färdigheter, med nämnda be-
lopp utgå.

Berörda kungörelse af den 11 januari 1878 blef jämte öfriga författningar rörande lönetillskott af allmänna medel åt lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor upphäfd genom nådiga kungörelsen den 5 juni 1885, men denna författning upptog i §§ 5 och 6 samtliga nu omförmälda bestämmelser i kungörelsen den 11 januari 1878, och häri gjordes ingen ändring genom nådiga kungörelsen den 13 juli 1887 om tillägg till kungörelsen den 5 juni 1885.

Till 1897 års Riksdag gjorde Kungl. Maj:t framställning om löne-
reglering för lärare vid småskolor med flera. Därvid anförde dåvarande departementschefen: »Nådiga kungörelsen den 5 juni 1885 angående löne-
tillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor samt nådiga kungörelsen den 13 juli 1887 om tillägg till nämnda kungörelse innehålla icke endast stadganden om lönetillskottens storlek och om villkoren i allmänhet för rätten att erhålla dem, utan äfven detaljerade föreskrifter rörande dels omfånget af de kunskaper, som lärare eller lärarinna i småskola med flera bör äga, för att skoldistrikt, som anställer honom eller henne vid någon sin skola, skall hafva rätt till ett lönetill-

skott af 200 kronor, och dels sättet för den offentliga pröfning, hvarvid läraren eller lärarinnan skall ådagalägga, att han eller hon inhämtat det föreskrifna kunskapsmättet. Det förekommer mig dock, som om det vore lämpligare, att nämnda föreskrifter rörande såväl kunskapernas omfång som sättet för den offentliga pröfningen intoges i en särskild författning.

Jag har därför låtit utarbeta förslag till stadga angående pröfning vid något under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare (lärarinna) vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare (lärarinna) vid folkskola, hemställande jag, att Eders Kungl. Maj:t, med godkännande däraf, täcktes låta detta förslag till stadga i öfvermålda ämne komma till Riksdagens kännedom och därvid tillkännagifva, att Eders Kungl. Maj:t är sinnad att utfärda ifrågavarande stadga, därest den nya löneregleringen för lärare och lärarinnor vid småskolor med flera varder genomförd.»

På grund af hvad departementschefen anfört och i enlighet med hans hemställan föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att godkänna vissa förändrade bestämmelser angående aflöning åt examinerade lärare och lärarinnor vid småskolor med flera äfvensom angående lönetillskott af allmänna medel för dem. Enligt dessa bestämmelser skulle, bland annat, lärare eller lärarinna, som, efter att hafva i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium eller, enligt § 6 i kungörelsen den 5 juni 1885, inför folkskoleinspektör undergått pröfning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i egenskap af biträdande lärare eller lärarinna, blifvit behörigen antagen till lärare eller lärarinna vid någon af nämnda skolor, i lön för åtta månaders undervisning åtnjuta minst 300 kronor; och var lönetillskottet därefter lämpadt.

Sedan Kungl. Maj:ts proposition af Risdagen bifallits, utfärdades den 28 maj 1897 dels kungörelse angående förändrade bestämmelser i fråga om lönetillskott af allmänna medel i vissa fall för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor, hvilken kungörelse sedermera ersatts af kungörelsen angående statsbidrag till aflönande af lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900 samt kungörelsen den 10 juni 1904, hvilka för nu ifrågakomna fall innehålla samma bestämmelser som 1897 års kungörelse, dels ock den ännu gällande nådiga stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola. Denna författning uppställer såsom fordringar för genomgående af dylik pröfning, bland annat, allt hvad i sådant hänseende fanns föreskrifvet i 1878 och 1885 års författningar samt stadgar dessutom i § 5, att i 1897 års författning afsedd pröfning må intill den 1 januari 1899 jämväl äga rum,

på sätt och i den ordning, som föreskrifves i §§ 5 och 6 uti nådiga kungörelsen den 5 juni 1885.

Efter att sålunda hafva redogjort för dessa författningsbestämmelser återkommer jag till den föreliggande frågan.

Genom nådigt bref den 10 september 1869 förordnades, att vid folkskoleseminariet i Skara skulle inrättas en särskild afdelning för bildande af lärarinnor vid småskolorna. Detta småskoleseminarium, som uppehölls med anslag af statsmedel, upphörde under år 1877. Under tiden hade från detsamma utexaminerats en mängd småskollärarinnor. På grund af någon missuppfattning af bestämmelserna i kungörelsen den 11 januari 1878 och senare författningar i samma ämne hafva dessa lärarinnor ansetts icke behöfva för rätt för dem att uppbära förhöjd aflöning och för vederbörande skoldistrikt att åtnjuta förhöjdt statsbidrag underkasta sig sådan särskild pröfning, som i dessa författningar afses. Kungl. Maj:ts befallningshafvande hafva år efter år utbetalat de förhöjda statsbidragen, och dessa utanordningar föranledde under lång tid icke någon anmärkning från kammarrättens sida.

Slutligen väcktes dock vederbörandes i kammarrätten uppmärksamhet på nämnda förhållande, anmärkningar gjordes mot en mängd dylika af Kungl. Maj:ts befallningshafvande beslutade utanordningar, anmärkningarna gillades af kammarrätten och de öfver kammarrättens utslag anförda besvaren hafva i några få fall af Kungl. Maj:t ogillats, i öfrigt äro de ännu på Kungl. Maj:ts pröfning beroende.

För att klargöra kammarrättens uppfattning vill jag här i korthet redogöra för den förklaring, som i ett af dessa besvärsmål afgifvits af kammarrättens revisionsafdelning. Det gällde där frågan om beloppet af det statsbidrag, vederbörande skoldistrikt skulle få uppbära till aflönande af en småskollärarinna, som aflagt examen år 1874 vid Skara småskoleseminarium med vitsord för kunskaper endast i kristendomskunskap, svenska språket och räknekonst. Vederbörande revisor i kammarrätten anförde hufvudsakligen: Genom kungörelsen den 11 januari 1878 bestämdes ett visst kunskapsmått såsom villkor för det då medgifna ytterligare lönetillskottet. Att lärararinnans i fråga vid seminariet i Skara aflagda examen icke berättigat till detta lönetillskott vore påtagligt, enär hennes examen icke ens omfattat föreskrifna ämnen, såsom historia, geografi, naturkunnighet med flera. Hvad beträffade ifrågavarande lärarinnas rätt till förhöjdt lönetillskott på grund af kungörelsen den 5 juni 1885, syntes antagandet, att hennes nyssnämnda examen skulle fylla kunskapsfordringarna enligt sistnämnda kungörelse, sakna skäl, enär de däri föreskrifna läro- och öfningsämnena vore desamma som de, hvilka faststälts genom kungörelsen

den 11 januari 1878. För åtnjutande af förhöjdt lönetillskott enligt kungörelsen den 28 maj 1897 erfordrades, att läraren eller lärarinnan i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium eller enligt § 6 i kungörelsen den 5 juni 1885 inför folkskoleinspektör undergått pröfning för anställning vid småskola. Att bestämmelsen »i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium» icke innebure någon ändring i eller eftergifvande af den förut stadgade kunskapskompetensen för det högre lönetillskottet utan tillkommit endast såsom en följd af att kunskapsfordringarna blifvit intagna icke såsom förut i författningen angående lönetillskott utan i en särskild stadga af samma dag, framginge tydligt af vederbörande departementschefs anförande till statsrådsprotokollet. Samtliga de i 1878 och 1885 års kungörelser uppräknade läro- och öfningsämnen återfunnes ock i 1897 års stadga, som dessutom från 1899 års början helt trädde i stället för de förut gällande bestämmelserna angående kunskapsprofven.

Vid öfvervägande af de uti ifrågavarande ämne, på sätt jag förut erinrat, utfärdade bestämmelser har jag för min del ej funnit något att anmärka mot den af kammarrätten och dess revisionsafdelning häfdade uppfattningen. Å andra sidan synes mig den missuppfattning af gällande bestämmelser, som gjort sig gällande hos skoldistriktet, ganska ursäktlig. De hafva utan vidare utgått ifrån, att en lärarinna, som aflagt examen vid en af staten upprättad anstalt, innehade den verkliga kompetens, som erfordrades för rätt till erhållande af högsta möjliga statsbidrag till hennes aflönande; och i denna sin uppfattning hafva skoldistriktet styrkts därpå, att vederbörande folkskoleinspektörer lämnat utan anmärkning ansökningar om sådant statsbidrag och Kungl. Maj:ts befallningshafvande utanordnat desamma, utan att under många år någon erinran i ämnet gjorts vid granskningen af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes räkenskaper. Det synes därför vara hårdt, att dessa, delvis ekonomiskt mindre bärkraftiga skoldistrikt nu skulle vara skyldiga att för åtskilliga år återbära en del af hvad de i statsbidrag för ifrågakomna lärarinnors aflönande uppburit och förhindrade att för framtiden, så länge de bibehålla dem, erhålla förhöjdt statsbidrag.

Hvad angår beloppet af den ekonomiska förlust, skoldistriktet komme att lida, så kunna numera enligt gällande bestämmelser kammarrättens revisionsafdelnings anmärkningar icke sträcka sig längre tillbaka än till år 1901. Förutom tre anmärkningsmål, hvilka, på sätt jag förut antydte, redan blifvit afgjorda, innan det blef uppenbart, hvilken utsträckning saken skulle få, äro för närvarande på Kungl. Maj:ts pröfning beroende 26 af kammarrätten gillade anmärkningar rörande hvarterdera af åren 1901 och

1902 samt 25 anmärkningar beträffande år 1903 (en lärarinna har under tiden afgått). Under förutsättning att samtliga de lärarinnor, dessa anmärkningar gälla, hafva ansetts berättigade till aflöning såsom för vederbörligen examinerad lärarinna i högsta lönegraden — hvilket väl antagligen är förhållandet — skulle, enligt hvad en granskning af bestämmelserna i nådiga kungörelserna den 1 juni 1900 och den 10 juni 1904 ger vid handen, skoldistriktet hafva för hvarje af ifrågavarande lärarinnor uppburit i statsbidrag årligen 100 kronor för mycket. För hvarje dylik lärarinnetjänst skulle således för åren 1901—1906 återbäras 600 kronor, ett för mindre skoldistrikt ganska afsevärdt belopp, hvartill vidare i framtiden komme minst 100 kronor årligen, så länge lärarinnan med oförändrad lön bibehölles vid tjänsten.

Under sådana förhållanden anser jag billigheten fordra ett ingripande från statsmakternas sida till förmån för dessa skoldistrikt, i den mån sådant kan ske utan förnärmande af annans rätt.»

På grund af hvad departementschefen anført, hemställer utskottet,
att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition må vinna
Riksdagens bifall.

Stockholm den 15 april 1907.

På det sammansatta utskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.
